

5. Rozważania o pojęciu wiedzy

Andrzej Wiśniewski

Andrzej.Wisniewski@amu.edu.pl

Wstęp do filozofii

Materiały do wykładu

2015/2016

Wiedza przez znajomość [by acquaintance] i wiedza przez opis

- Na początek rozróżnijmy (za Russellem; 1912 r.) **dwa typy wiedzy**.
- „Powiedziemy, że *bezpośrednio* znamy to, co uświadamiamy sobie wprost, bez pośrednictwa jakichś wnioskowań czy pewnej znajomości prawd. Tak więc, bezpośrednio znam dane zmysłowe, składające się na zjawisko mego, stojącego nieopodal stołu (...). W przeciwieństwie do tego, moja wiedza o stole jako przedmiocie fizycznym nie jest wiedzą bezpośrednią. (...) Temu rodzajowi wiedzy, którego przykład stanowi moja wiedza o stole, nadamy miano ‘wiedzy przez opis’. (...) Znamy opis i wiemy, że istnieje dokładnie jeden przedmiot, do którego się ów opis stosuje. W takim przypadku mówimy, że nasza wiedza o przedmiocie jest *wiedzą przez opis*”.

Bertrand Russell, *Problemy filozofii*

- **Uwaga:** Wiedzy bezpośrednio dostarczają nie tylko zmysły, ale również introspekcja i pamięć.

Wiedza zawarta w sądach (propositional knowledge)

- Wiedza przez opis (ang. *knowledge by description*) to przykład *wiedzy zawartej w sądach* (tak tłumaczymy tu angielski termin *propositional knowledge*), czyli takiej, której nośnikami są sądy w sensie logicznym (ang. *propositions*).
- Sąd w sensie logicznym jest przedmiotem abstrakcyjnym, zobiektywizowanym znaczeniem zdania oznajmującego. Zdanie oznajmujące **wyraża** sąd w sensie logicznym – nie ma jednak jednoznacznej odpowiedniości między nimi: ten sam sąd może być wyrażony za pomocą różnych zdań, a to samo zdanie – w różnych okolicznościach jego wypowiedzenia -- może wyrażać różne sądy.
- Dalej mówiąc o sądach, będę miał na myśli sądy w sensie logicznym.

Wiedza bezpośrednia (non-propositional)

- **Pytanie:** czy istnieje wiedza, która nie ma charakteru zawartej w sądach (*propositional knowledge*) ?
- Tak. Taki charakter może mieć – przykładowo - wiedza bezpośrednia (ang. *knowledge by acquaintance*), o której mówi Russell.
- Wydaje się, że można wyższym zwierzętom przypisywać jakiś rodzaj wiedzy, ale jest raczej mało prawdopodobne, żeby zwierzęta miały wiedzę zawartą w sądach.

Wiedza bezpośrednia (non-propositional)

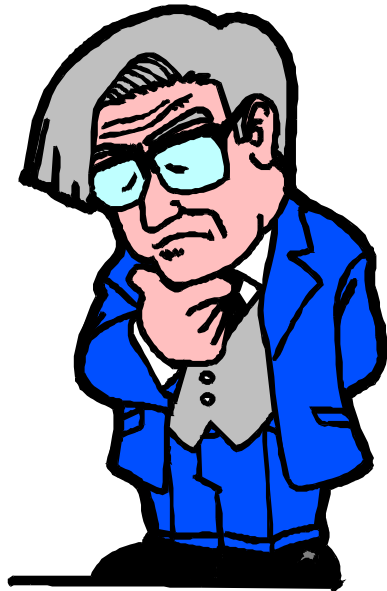
- Wiedzą, która nie ma charakteru zawartej w sądach, nie będziemy się zajmować na tym wykładzie, ponieważ jest ona mało zbadana na gruncie epistemologii (lepiej na gruncie psychologii poznawczej i kognitywistyki).

Wiedza zawarta w sądach

- Dla potrzeb tego wykładu przyjmujemy następujące założenie/ uproszczenie: rozważamy wyłącznie wiedzę zawartą w sądach (*propositional knowledge*). Ponadto będzie nas interesować głównie kontekst:

x wie, że p

gdzie na miejsce p wolno podstawić zdanie oznajmujące. Poza zasięgiem rozważań pozostaną zatem „wiedza jak”, „wiedza intuicyjna”, „wiedza instynktowna”, a także wiedza bezpośrednia w sensie Russella, etc.

*Zenobiusz wie, jak uwieść Eulalię.
Zenobiusz zna Kalasantego.*

*to nas nie interesuje
- chwilowo 😊*

Klasyczna koncepcja wiedzy

Definicja: x *wie, że* p wtedy i tylko wtedy, gdy:

1. zdanie „ p ” jest prawdziwe oraz
2. x jest przekonany, że p , a ponadto
3. x ma wystarczające uzasadnienie dla swego przekonania, że p .

☛ ”prawdziwe” znaczy tutaj najczęściej (ale nie zawsze) „prawdziwe w sensie klasycznym”. Wówczas warunek 1 jest równoważny warunkowi:

1'. [*jest tak, że*] p

☛ Platon i niektórzy inni filozofowie zastąpiliby warunek 3 warunkiem:

3'. *jest niepowątpiewalne [pewne], że* p .

- Formułując klasyczną definicję wiedzy, nie dążymy do tego, aby oddać, co potocznie rozumiemy pod pojęciem „*wiedzy, że*”.
- Cel jest inny: chodzi o przesądzenie, co **zasługuje na** miano „*wiedzy, że*”.

Klasyczna definicja wiedzy: sformułowanie alternatywne

x <i>wie, że</i> p wtedy i tylko wtedy, gdy:	[<i>knows</i>]
1. jest tak, że p ,	[<i>is true</i>]
2. x jest przekonany, że p , oraz	[<i>believes</i>]
3. x ma wystarczające podstawy, dla swojego przekonania, że p .	[<i>is justified in believing</i>]

Uwaga: Angielskie *believes* jest tu tłumaczone jako *jest przekonany*, a nie jako *wierzy*.

Klasyczna koncepcja wiedzy

Przykład 1: Zenobiusz *wie, że* Haga jest stolicą Holandii wtedy i tylko wtedy, gdy:

1. jest tak, że Haga jest stolicą Holandii, oraz
2. Zenobiusz jest przekonany, że Haga jest stolicą Holandii, a ponadto
3. Zenobiusz ma wystarczające uzasadnienie dla swego przekonania, że Haga jest stolicą Holandii.

☛ gdy co najmniej jeden z tych warunków nie jest spełniony, musimy powiedzieć, że Zenobiusz nie wie, że Haga jest stolicą Holandii

Klasyczna koncepcja wiedzy

Przykład 2: Zenobiusz *wie, że* Ziemia jest płaska wtedy i tylko wtedy, gdy:

1. jest tak, że Ziemia jest płaska oraz
2. Zenobiusz jest przekonany, że Ziemia jest płaska, a ponadto
3. Zenobiusz ma wystarczające uzasadnienie dla swego przekonania, że Ziemia jest płaska.
  - ☛ ponieważ Ziemia nie jest płaska, nie można wiedzieć, że Ziemia jest płaska. Można natomiast być co do tego przekonany, co więcej, niekoniecznie bez uzasadnienia!

Problem Gettier

- To, czy podana definicja trafnie ujmuje podstawowe intuicje leżące u podstaw (normatywnego) pojęcia „*wiedzy, że*” stało się problematyczne za sprawą trzystronicowego artykułu Edmunda Gettier pt.

Is Justified True Belief Knowledge? (1963).

Problem Gettiera: przykład

- Smith jest przekonany i ma ku temu wystarczające uzasadnienie, iż:
  - (1) *Jones posiada Fiata.*
- Smith ma kolegę, Browna, o którego losie nie ma żadnych informacji. Smith wybiera trzy przypadkowe nazwy miast i konstruuje następujące zdania:
  - (2) *Jones posiada Fiata lub Brown jest w Bostonie.*
  - (3) *Jones posiada Fiata lub Brown jest w Barcelonie.*
  - (4) *Jones posiada Fiata lub Brown jest w Londynie.*
- Smith jest świadom wynikania każdego z tych zdań ze zdania (1), a ponieważ (1) jest jego wystarczająco uzasadnionym przekonaniem, takiego samego charakteru nabierają zdania (2), (3) i (4). Smith nadal nie ma pojęcia, gdzie jest Brown.
- Przypuśćmy teraz, że zdanie (1) jest fałszywe, natomiast jest tak, że Brown jest w Barcelonie (o czym Smith nie wie). Wówczas:
  - na mocy definicji wiedzy **Smith wie**, że „Jones posiada Fiata lub Brown jest w Barcelonie”,
  - intuicyjnie rzecz biorąc, trudno jest nam przyjąć, że **Smith to wie**.

Problem Gettier

- Problem Gettier to problem „czwartego warunku”, którym należy uzupełnić definicję „*wiedzy, że*”. Proponowano różne rozwiązania. Przykładowo:
  - (*zasada Lehrera*) Wystarczające uzasadnienie, o którym mowa jest w warunku 3 definicji wiedzy, nie zależy od jakiegokolwiek zdania fałszywego.

Problem Gettier

- (*przyczynowa teoria wiedzy*) Wymaga się, aby przyczyną żywienia przekonania, że p był fakt zachodzenia tego, że p .

W przytoczonym przykładzie Gettier sytuacja jest odmienna: przyczyną żywienia przez Smitha przekonania, że „Jones ma Forda lub Brown jest w Barcelonie” jest to, że Smith ma wystarczające podstawy, by być przekonanym co do pierwszego członu alternatywy, a zatem, na mocy praw logiki, co do całej alternatywy.

Problem Gettier

- Wadą teorii przyczynowej jest, że wyklucza ona wiedzę matematyczną. Fakty matematyczne, na przykład fakt, że $2 + 2 = 4$, nie działają na nas przyczynowo, bo przedmioty abstrakcyjne nie działają przyczynowo na przedmioty fizyczne.
- Wobec tego dyskusja toczyła się (i nadal się toczy) dalej. Nie będzie ona jednak przedmiotem tego – wstępnego – wykładu.

Dodatek: nastawienia sadzeniowe w świetle logiki epistemicznej

- Wiedza (*knowledge*) i przekonanie (*belief*) to centralne pojęcia działu logiki zwanego *logik epistemiczną*.
- W obrębie logiki epistemicznej rozrnia si następujące nastawienia sadzeniowe (ang. *propositional attitudes*):
  - jest przekonany, że [believes that],
  - jest całkowicie przekonany, że [is convinced that],
  - wie, że [knows that].

Dodatek: nastawienia sądzeniowe w świetle logiki epistemicznej

- Często ujmuje się to tak:
- x jest przekonany, że p wtw prawdopodobieństwo subiektywne tego, że zachodzi p jest – w opinii x -a – większe od $\frac{1}{2}$.
- x jest całkowicie przekonany, że p wtw prawdopodobieństwo subiektywne tego, że zachodzi p jest – w opinii x -a – równe 1.
- x wie, że p wtw x jest całkowicie przekonany, że p , a ponadto jest tak, że p (tj. zdanie „ p ” jest prawdziwe).
[„wtw” skraca „wtedy i tylko wtedy, gdy”]

- Zauważmy na koniec, że w świetle klasycznej koncepcji wiedzy – niezależnie od przyjętego wariantu – można wiedzieć, że p pod warunkiem, że zdanie „ p ” jest prawdą w sensie klasycznym.
- Gdy zmienimy i/lub osłabimy ten warunek, otrzymamy pojęcie wiedzy o zasadniczo innej treści.